

FRANCESCO
PETRARCA
STO SONETŮ LAUŘE

VYŠEHRA D

Translation © Václav Renč – dědicové c/o DILIA, 1965

ISBN 978-80-7429-522-5

Poslání k čtenářům,
v němž se kajícně vyznává
z marnosti své lásky.

*Vy, kdo v mých verších zaslechnete chvění
těch vzdechů, jež mé srdce sytívaly
v čas mladosti, jen k bludu lásky zralý,
kdy byl jsem někým, jehož více není –*

*snad za svůj sloh, v němž já sot v pláč se mění
a marné naděje zas v marné žaly,
alespoň u těch, kdo jsou lásky znalí,
milosti dojdu, ne-li odpuštění.*

*Však vidím dnes, jak lidem pro posměch
jsem dlouho býval; proto bez ustání
sám za sebe se tajně hanbívám.*

*Je hanba plodem bláhovostí těch;
a pokání a jasné rozpoznání:
je krátkým snem, co zde se líbí nám.*

I
ZA ŽIVOTA
PANÍ LAURY

Mnohokrát odolával nástrahám
boha lásky,
nástraze poslední se neubráníl.

*Aby svou sladkou pomstou rázem smyl
a ztrestal tisícerý neúspěch,
bůh lásky s lukem napjatým jak špeh
vyčíhal tajně vhodných míst a chvil.*

*Ač dávno jsem se ctností obrnil
a zrak i srdce před útoky střež,
přec úder zhoubný znenadání šleh
tam, kde dřív každý šíp se ulomil.*

*I zmatena tím náhlým útokem,
nevezchopila se zavčas moje síla,
bud' aby sáhla k osvědčené zbrani,*

*či na neschůdném srážu vysokém
mě před zlým bohem opatrně skryla.
Dnes, kdy mě bránit chce, už neubrání.*

Zranil ho ten zákeřný bůžek
v den Velkého pátku,
kdy se jeho útoku nenadál.

*Byl den, v němž i tvář slunce zatměla se
v soustrasti nad svým Tvůrcem trpícím,
kdy jsem byl vydán, aniž jsem si všim,
všanc ohňům vašich očí, vaší kráse.*

*Nenadál jsem se v takovémto čase
útoku lásky; uspán bezpečím
jsem klidně kráčet davem nejvoětším.
A v nářcích lidu strast má počala se.*

*Bůh lásky stih mě zcela beze zbraně.
A okem v srdce otevřena brána,
když náhlé slzy prolomily val.*

*Nemyslím, že to byla čestná rána,
když na mě vystřelil tak nečekaně,
a na vás ozbrojenou již se bál.*

VYSVĚTLIVKY K JEDNOTLIVÝM SONETŮM

1. Sonet napsal Petrarca dodatečně jako úvod k pořádanému lyrickému souboru, s časovým i citovým odstupem; proto zde umístěn samostatně, mimo rámec „příběhu“, ač bývá – vlastně nelogicky – řaděn ve všech vydáních jako první číslo oddílu „In vita“ (Za života paní Laury).

I

2. *bůh lásky*: v originále pouze Amore; Petrarca užívá slova láska skoro napořád ve významu obousmyslném, jako abstraktního pojmu pro milostný cit i personifikovaně jako názvu mythologického bůžka Amora, Erota; překlad se naopak snaží rozlišovat podle funkce oba ty pojmy. Proto také všude, kde toho obsah výslovně požaduje (nejen v této znělce), je dodržováno Petrarcovo pravopisné rozlišování bůh a Bůh.

3. Záhlaví se připíná ke skutečnosti, že básník poprvé spatřil a zamiloval si Lauru o velkopátečních obřadech (viz též znělku č. 13). – *Nemyslím, že to byla čestná rána* atd.: hned od počátku stylizuje svou lásku jako cit jednostranný, Lauře brání ctnost, aby jej opětovala.

ZÁVĚREČNÁ POZNÁMKA

Francesco Petrarca se narodil v Arezzu 20. července 1304, zemřel v Arquà u Padovy 18. července 1374. Mládí prožil v Avignonu, kde také poznal svou Lauru. Dobový obdiv ke kráse a eleganci formy latinských spisovatelů procituje jako životní touhu po návratu antiky. Nejenže studuje a opisuje díla starých, nýbrž koná i dlouhé cesty, aby zapadlá díla objevil (tak Varrona, Plinia, Livia, Cicerona) a svou zanícenou horlivostí dává popud k soustavným humanistickým studiím. Píše ovšem latinsky a svými latinskými díly jako *Africa*, *Bucolica*, *De contemptu mundi*, *Epistulae*, v nichž zakládá i hlavní formy humanistického písemnictví (epos, životopis, dopis, dialog), se stává ve své době slavným a uctívaným autorem; je také v Římě slavnostně korunován na knížete básníků. Z jeho obdivu ke starému Římu vyrůstá pak národní hrdost dědice, která ho vede k tomu, že se staví za Colu di Rienzo a za jeho politiku sjednocení Itálie – jeden z momentů, pro něž mimo jiné se o staletí později stal tak drahým a blízkým básníkům i myslitelům romantismu.

Avšak dobový klam touhy po návratu antiky jej paradoxně činí jedním z průkopníků a vůdčích duchů moderní evropské kultury. Tím totiž, že se v myšlenkových i básnických postupech odvrací od středověku, že ve své lyrice, tedy v tom nejosobnějším a nejosobitějším vyjádření své osobnosti volí za adekvátní výrazový prostředek

svou mateřštinu, národní jazyk a uvědoměle jej kultivuje do vzácné jemnosti, otvírá Petrarca novou éru v dějinách literatury, a to nejen italské. Je ovšem jedním z největších i vůbec prvních italských básníků a jeho dílo nejvýraznějším monumentem trecenta, rané italské renesance. Ale krom základního významu, který ve spojitosti s Dantem má pro domácí literaturu, pro její vznik, rozvoj a tradice, působí silným a v průběhu času stále silnějším vlivem i na celé písemnictví evropské. Zvláště pak za romantismu, tedy v jiném období obrody, ne-li přímo vzniku lyrické poesie jako autonomního tvůrčího projevu, ožil Petrarcův vliv téměř ve všech národních literaturách evropských.

Není to náhodou nebo z přechodného přecenění. U Petrarkey se poprvé metafyzické a morální reflexe o životě a jeho emocionálních obsazích a vztazích převtěluje ve vyjádření té emoce samé. Třebaže jeho Canzoniere a Trionfi v mnohém ještě tkvějí v představách abstraktního světa trovatorů a scholastických mystiků, jak jej známe ze sicilské a toskánské poesie a z Danta, přece už jeho svět pozbývá podoby pojmových symbolů a stává se v jeho verších konkrétním obrazem a citem. Pod uhlazenou, až chladně dokonalou formou jeho sonetů už zřetelně žije lidské srdce. Jeho Laura má sice ještě všechny svrchované, jaksí neosobní ctnosti středověké dámy pěvce-rytiře. I on se sice ještě domnívá, či alespoň to tak formuluje, že jeho láska je věc výslovně duchovní, že Laura mu ukazuje cestu „che al ciel conduce“ (vedoucí k nebesům), tak jako Beatrice Dantovi. Ale básníka-milence už vzrušuje a dojíká její vezdejší skutečnost: barva jejích vlasů, linie jejího hrdla, úsměv, to, jak si osušuje oči závojem, její příznačná chůze a gesta – a jeho citům souzvučně odpovídá i krása přírody, ne povšechná a spekulativně

popisná, ale konkrétní, smyslová, s jedinečnými krajinnými a sezónními tvary, tóny, náladami. Pro naše citění ovšem ještě ani to není plně konkrétní a jedinečné, ale je to už daleko reálnější než dřívější opěvávání neskutečných vzorů a idolů. A mrtvá Laura pak je ještě živější, ještě méně bohyně a více žena.

Neklid smyslů a srdce u Petrarcky zřetelně bojuje s racionálními představami a schémata; a v tomto zatím ještě rozporu mnohdy už nad reflexí vítězí přímé vyjádření skutečného citového prožitku. Ve skvělém artefaktu jeho veršů se prodírá k vyslovení lidské a přirozené. Stará škola stylizace i u něho ještě zchlazuje a brzdí bezprostřednost i prožitku i jeho lyrického vyjádření. Je tak jednou z příčin, proč Canzoniere má sice už předmětem jemná hnutí lidského srdce a je jejich dějinami, avšak nedospívá k jejich tragickým situacím a zůstává kolísavou, celkově chladnější elegickou poesií něžného citu o nepříliš rozsáhlém rejstříku. Ale druhou příčinu je nutno spravedlivě přičíst Petrarcovi osobně jakožto básnickému i lidskému typu nevášnivých poloh. Moderní čtenář to bezpečně vycítí z rozsáhlejšího výboru, kde vedle čísel lyricky ryzích jsme pro jasnější a úplnější obraz museli uvést i sonety, v kterých je cit utlumován nebo i suchou cestou napodoben reflexí.

Základem Petrarcova básnického odkazu je sbírka, obsahující téměř na 400 drobných básní a vydávaná zpravidla pod souhrnným názvem „Zpěvník“ (II Canzoniere) nebo prostě „Verše“ (Le Rime). Zahrnuje menší básnické formy, typické právě pro lyriku: sonety, kanzóny, sestiny, ballaty, madrigaly – vesměs formy přejaté z bohatého arsenálu poesie trovatorské, provensálské a sicilské. Až na málo výjimek je jejich jedinou tematikou milostný cit a rozjímání o něm.

Něco přes 300 básní v Canzoniere je napsáno formou sonetu, která učarovala již Dantovi a kterou Petrarca vybrousil do tvaru platného podnes. Mnoho a mnoho básníků všech národů touto harmonickou a okouzující formou, stejně zpěvnou jako stručnou a přesnou, vyslovalo své nehlubší prožitky i nejnáročnější myšlenky. Vzhledem k uznávané zákonodárnosti této Petrarcovy formy pokládáme za samozřejmý požadavek dodržovat ji přesně a bez obvyklých novodobých licencí. Náš výbor, zatím nejrozsáhlejší v české literatuře, přináší asi třetinu sonetů, soustředěných na milostný vztah k Lauře. Snaží se obsáhnout všechno charakteristické a větší nebo menší měrou životné z Petrarcovy lyriky. A navíc se snaží o kompozici jakéhosi významového celku.

Vydavatelé Petrarcovy poesie řadí totiž básně obsažené v Canzoniere povšechně chronologicky (vlastně podle chronologie více méně vykonstruované), bez zřetele k vnitřní kompozici a skladebnému rytmu. Tento výbor se pokusil o řazení jiné. Stopuje vnitřní historii Petrarcovy lásky se zdvihy, poklesy, přílivy a odlivy, s tím dynamickým rozporem mezi citem a reflexí, mezi vzplanutím a jeho rozumovou kontrolou nebo transpozicí. Je tedy pořadí a číslování sonetů jiné, než jaké bývá obyčejem v italských vydáních. (V uspořádání obsahu je pro zasvěcenější čtenáře pamatováno na možnost přesné kontroly.)

S tím souvisí i další stylizační zásah. Petrarcovy básně – podle dávného humanistického obyčeje – jsou předznamenány jednovětými motty v záhlaví jednotlivých čísel. Tato motta však nejsou původní, Petrarcova, nýbrž byla stylizována různými vydavateli a začasté přejímána z vydání do vydání. Tak se po dlouhou dobu otiskovaly legendy Alfieriho; nyní jsou to nejčastěji mistrovsky stylizovaná motta Leopardiho. Poněvadž tedy nejde

o původní znění Petrarcovo, které by bylo neodlučitel-
nou a neměnnou součástí sonetů, není pro nás důvodu,
proč nepřestylizovat tato motta nově. Proto náš výbor
staví – ve shodě s kompozičním záměrem – do záhlaví
sonetů motta nová, která v souvislosti podávají jakýsi
plynulý román Petrarcovy lásky, ten elegický sled hnutí
jeho srdce i jejich rozjímavých odrazů. Slohově se ovšem
snaží přimknout k duchu a k výrazovému materiálu
sonetů samých. Snad tedy nebude tento malý zásah po-
važován za pouhou literární svévoli a bude přijat spíše
jako součást i projev překladatelova osobního vztahu
k Petrarcovu dílu i jako neosobní, obecný hold velkému
básníkovi a jeho Lauře, tak jako by byl přijat kterýkoli
doprovod jiný.

Václav Renč

V zápatí uvádíme motta k jednotlivým sonetům. Římské
číslice značí pořadová čísla I. a II. oddílu dnes běžných
italských vydání, např. vydání Leopardi-Camerini, Rime
di Francesco Petrarca, Sonzogno, Milano. Italský text
je originálním zněním prvního verše (podle pravopisu
Marsandova).

EDICE
verše
SVAZEK
(48)

FRANCESCO PETRARCA
STO SONETŮ LAUŘE

Z italského originálu *Le Rime di Francesco Petrarca*
vydaného v nakladatelství G. Silvestr, Milano 1926,
vybral, přeložil, vysvětlivkami a doslovem opatřil Václav Renč
Typografie Vladimír Verner

Vydalo nakladatelství Vyšehrad, spol. s r. o.,
v Praze roku 2015 jako svou 1324. publikaci
Vydání druhé, ve Vyšehradu první. AA 2,38. Stran 136

Redigovala Blanka Koutská
Odpovědný redaktor Martin Žemla

Vytiskla Těšínská tiskárna, a.s.

Doporučená cena 168 Kč

Nakladatelství Vyšehrad, spol. s r. o.

Praha 3, Víta Nejedlého 15

e-mail: info@ivysehrad.cz

www.ivysehrad.cz

ISBN 978-80-7429-522-5